

עליה שבתא, שהוצאת דם בשבת היא מלאכה גמורה, ודאי סכנה הוא. (8)

ומבארין: מהו דתימא, האי דם, מיפקד פקיד, הוא פקוד וכנוס והוא כנתון בכלי ואין בהוצאתו עשיית חבורה. קא משמע לך, שהוא חבורי מיחבר, והוא יוצא על ידי המציצה, ועשייתו מותרת דומיא דאיספלנית וכמון ששינו במשנתנו, מה איספלנית וכמון כי לא עביר, סכנה הוא. אף הכי נמי מציצה, כי לא עביר סכנה הוא.

שינו במשנה: ונתנין עליה איספלנית:

אמר אביי: אמרה לי אם: איספלניתא דכולחון ביב, רפואה המועילה לכל הכאבים היא: שב מינאי תרבא, שבע מנות חלב. וחדא דקירא, ואחת של שעוה, ויניחם על המכה.

רבא אמר: הרפואה היא: קירא, שעוה, וקלכא רישינא, זפת לבנה היוצאת מאליה מהעץ.

דרשה רבא לרפואה זו במחוזא. וכיון שנתגלתה הרפואה, קרעינהו בני מניומי אסיא, שהיו רופאים, למנייהו, את בגדיהם, מרוב צער על ההפסד שנגרם להם.

אמר לחו רבא: שבקי לכו חדא, רפואה אחת עדיין לא גיליתי אותה. דאמר שמואל: האי מאן דמשי אפיה, שרוחץ את פניו, ולא נגיב טובא, ואינו מנגבם יפה, נקטרו ליה הספנותא, פניו מתבקעות ועולה מהם שחין הנקרא "חרס".

קלד-א

מאי תקנתיה? מהי רפואתו?

לימשי טובא במיא דסלקא, שירחץ הרבה במי סלקא [תרדום].

שינו במשנה: אם לא שחק מערב שבת, לועס בשינו.

תנו רבנן: דברים שאין עושין לצורך מילה בשבת, עושין לה ביום טוב. שוחקין לה כמון, וטורפין לה יין ושמן.

אמר ליה אביי לרב יוסף: מאי שנא שחיקת כמון ביום טוב שהותר משום דחזי לקדרה, יין ושמן חזי נמי בשבת לחולה שאין בו סכנה?

דתניא: אין טורפין יין ושמן לחולה בשבת.

אמר רבי שמעון בן אלעזר משום רבי מאיר: אף טורפין יין ושמן.

אמר רבי שמעון בן אלעזר: פעם אחת חש רבי מאיר במעיו, ובקשנו לטרוף לו יין ושמן, ולא הנחנו רבי מאיר לעשות לו כן.

אמרנו לו: דבריד שהתרת, יבטלו בחייד, שהרי אתה חולה ואינך מתיר לנו לטרוף.

אמר לנו: אף על פי שאני אומר כך, וחברי אומרים כך, מימי לא מלאני לבי לעבור על דברי חברי.

ומדייקין: הוא ניהו רבי מאיר, דמחמיר אנפשיה. אבל לכולי עלמא שרי רבי מאיר.

שיש לו עור, כי העור כשיחבול לא ישוב כמות שהיה לעולם. ויש לעיין מדוע אם כן המציצה

8. הרמב"ם בפירושו המשניות ריש פרק שמונה שרצים כותב, שחיוב חבלה הוא במה

הכא, בסינון החרדל במסנת, שנשאר פסולת, מיחזי כבורר.⁽²⁾

שנינו בברייתא: ואין ממתקין אותו בגחלת.

ומקשינן: והתניא: ממתקין אותו בגחלת.

ומתריצין: לא קשיא.

כאן דשרינן, איירי בגחלת של מתכת שאינה נעשית פחם.⁽³⁾

כאן דאסרינן, בגחלת של עץ, שבכבויה נעשה פחם.

אמר ליה אביי לרב יוסף: מאי שנא מיתוק החרדל בגחלת של עץ, מבישרא אגומרי, שצולין בשר ביום טוב על גבי גחלים, ואף שמכבה את האש?

אמר ליה: התם, לא אפשר לצלות מאתמול. הכא במיתוק חרדל אפשר לעשותו מאתמול.⁽⁴⁾

אמר ליה אביי לרב יוסף: מהו לגבן גבינה ביום טוב?

וכיון דסתם מתניתין רבי מאיר, אמאי שנינו במשנתינו "ינתן זה בפני עצמו וזה בפני עצמו", ולא יערבם יחד?

ומתריצין: התם בחולה, לא בעי ליכא, אין צורך לערבו יפה יפה, אבל הכא במילה, בעי ליכא, צריך עירוב יפה.

ופרכינן: הכא נמי ליעבד ולא לילך, שלא יערב יפה יפה?

ומתריצין: היינו דקתני במתניתין "נותן זה בפני עצמו וזה בפני עצמו", שמערב ואינו מערב יפה.

תנו רבנן: אין מסננין את החרדל ביום טוב במסנת שלו משום דמחזי כבורר שמוציא ממנו הפסולת.⁽¹⁾ ואין ממתקין אותו בגחלת, שהיו גיגלים לכבות לתוכו גחלת כדי להפיג חריפותו.

אמר ליה אביי לרב יוסף: מאי שנא מהא דתנן: נותנים ביצה במסנת של חרדל כדי ליפותו?

אמר ליה: התם, בביצה, לא מיחזי כבורר, כיוון שכל הביצה יוצאת דרך המסנת.

היא חילול שבת, והרי כבר הוסר עור המילה? אבני נזר סי' קצ"ח.

1. ועיין במשנה ברורה סי' תק"י ס"ק י"ב שדייק לשון הגמ' "במסנת שלו", דמשמע דשלא כדרכו מותר. דלא החמירו אלא בנפה וכברה שכן דרך ברירתו בחול. ועוד עיי"ש בביאור הלכה שדן בדברי המ"א שכתב שאם לא היה אפשר לעשות מערב יום טוב, מותר לעשות ביום טוב.

2. ולא הוי בורר גמור, משום שהפסולת ראויה

לאכילה. [תוד"ה הכא].

3. וביראים [סי' רעדן] ביאר הטעם משום שבמשכן היה כיבוי בגחלת של עץ ולא במתכת. במגיד משנה פ"ב מהלכות שבת ה"א הביא בשם הרמב"ן שהקשה מדוע הכנסת הגחלת של מתכת לחרדל אינה נחשבת כצירוף? וביאר משום שאין צירוף אלא במים.

4. ברי"ף במסכת ביצה [בדפי הרי"ף יב א] גרס: התם ליכא כיבוי הכא איכא כיבוי. וביאר הר"ן דלא הוי כיבוי משום שסופו לבעור שוב.

[ומגבן בשבת חיובו משום בונה. עיין לעיל
צה א ורמב"ם פ"י הי"ג].

אמר ליה: אסור.

מידביק גרדתא מיניה, שנימים היוצאים
בשפת הבגד, ידבקו למקום החתך. וכשיבוא
להוציא את התחבושת, עלול לקרוע את
ראש הגיד, ואתי לידי "כרות שפכה".

אמר ליה: מאי שנא מלישה שהותרה ביום
טוב?

אימיה דאביי, שהיתה אומנתו, עבדא
כיסתתא לפלגא, היתה עושה לתינוקות כיס
בתוך החלוק עד חציו, כדי להפריד בין קצה
החלוק לגיד.

אמר ליה: התם בלישה, לא אפשר ללוש
מאתמול משום שפת הנאפית בו ביום היא
טובה יותר.

אמר אביי: האי ינוקא דלית ליה חלוק —
לייתי בליתא, בגד שחוק, דאית ליה שיפתא,
שיש לו סיומת ["אימרא"] שהוא נצמד
היטב, ובצדו השני הוא חלק. [וליכרכיח]
גירסת רש"י: וליפכיה לשפתיה לתתאי, ואת
הצד של ה"אימרא" יהפוך כלפי תחתית
הגיד, ואת הראש החלק יתן כלפי מעלה,
ולעפפיה לעילאי, ובראשו העליון, יכפול
כלפי חוץ כדי שנימי הבגד לא ידבקו למכה.

ואילו הכא בגבינה, אפשר לגבן מאתמול⁽⁵⁾.

ופרכינן: והא אמרי נהרדעי: גבינה שהיא
בת יומא, מעלי. וכיון שגבינה הנעשית בו
ביום היא טובה יותר, נתיר עשייתה ביום
טוב?

ואמר אביי: אמרה לי אב: האי ינוקא דלא
ידיע, שלא ניכר אצלו — מפקתיה, מקום
יציאת הרעי. רפואתו היא: לשייפיה מישהא,
ימשחיהו בשמן שטבעו להבריך את הבשר.
ולוקומיה להדי יומא, ויעמידוהו כנגד אור
השמש. והיכא דזיג, והיכן שייראה שקוף,
שם הוא מקום הנקב. ולקרעיה בשערתא
שתי וערב, ויעשה חתך שתי וערב על ידי
קצה של שעורה. אבל בכלי מתכות לא,
משום דזריף, משום שהוא גורם לנפיחות.

ומבארינן: הכי קאמרי נהרדעי: לא שרק
הגבינה מאתמול היא טובה, אלא דאפילו
גבינה בת יומא היא מעליא.

שנינו במשנה: אין עושין לה חלוק
לכתחילה:

אמר אביי: אמרה לי אב: האי חלוק דעבדי
לינוקא — כיצד יעשהו?

לפניה לסטריה לעילאי, יהפוך שפת הבגד
כלפי מעלה לצד הגוף. מפני החשש דילמא

5. עיין בבעל המאור בכיצה [שם] שביאר
דגבינה אפשר בלעדיה כי החלב טוב ממנה,
אפילו מהגבינה המובחרת. [עיי"ש ביאור המשך
הגמ'].

ועיין שם בבעל המאור שביאר דברי הגמ'
"הכא אפשר" היינו לאוכלו ללא מיתוק, כי
המיתוק אינו נצרך אלא למפונקים. וברמב"ן שם
השיג עליו.

שומן] יחליקו על בשרו שליא מאולמא לקוטנא, ימשכו מהצד הרחב לצד הצר, שכמו כן הוא תרד לו נפחותו.

ואמר אביו: אמרה לי אם: האי ינוקא דפומק, שכל בשרו אדום, הסיבה היא משום דאכתי לא נבלע ביה דמא בבשרו, אלא הוא בין העור לבשר. ומתוך כך יש סכנה למולו שעלול הוא לאבד את כל דמו. ולכן, לירתחו, ימתינו, עד דנפל ביה דמיה, שיבלע בבשרו, ולימחלוה.

דתניא: אמר רבי נתן: פעם אחת הלכתי לכרכי הים, ובאת אשה לפני וסיפרה לי שהיא מלח את בנה הראשון ומת, ואת בנה שני ומת. ואת הבן השלישי הביאתו לפני. ראיתו שהוא אדום.

אמרת לי לה: המתניני לו מלמולו עד שיבלע בו דמו. המתנינה לו עד שנבלע בו דמו, ומלח אותו וחייה. והיו קורין אותו נתן הבבלי על שמו.⁽⁷⁾

שוב פעם אחת, הלכתי למדינת קפוטקיא, ובאת אשה אחת לפני שמלח את בנה הראשון ומת. שני ומת. שלישי הביאתו לפני, ראיתו שהוא ירוק. הצצתי בו, ולא ראיתי בו דם ברית, ומלבד שסכנה היא לו, אף לא היה יוצא ממנו "דם ברית", והיא מצוה שיצא הדם. שנאמר: "גם את דם בריתך".

ואמר אביו: אמרה לי אם: האי ינוקא דלא מייץ שאינו יכול לינק. הסיבה היא כי מייקר הוא דקר פומיה, שפתיו נצטננו ואין לו כח למצוץ בהם.

מאי תקנתיה? ליתו כסא דגומרי, ישימו גחלים בכלי. ולנקטיה [גירסת רש"י: ולוקמיה] להדי פומיה ויקרבו את הכלי לפיו, ומתוך כך יגרם דחיים פומיה שיתחמם פיו, ומייץ.

ואמר אביו: אמרה לי אם: האי ינוקא דלא מנשתיה, שמשום חליו נשימתו אינה מורגשת, ומתוך כך קשה לחוש את דופק הלב⁽⁶⁾ — רפואתו היא: לינפפיה בנפוותא, ינפפו עליו במניפה, ומנשתיה, ונשימתו תהיה ניכרת.

ואמר אביו: אמרה לי אם: האי ינוקא דלא מעוי, שקשה לו להכניס ולהוציא אויר — רפואתו היא: ליתו סליתא דאימיה, יביאו את השליא שנולדה עמו, ולישרקיה עילויה, ויחליקנה על בשרו, ומעוי, ונשימתו תוסדר.

ואמר אביו: אמרה לי אם: האי ינוקא דקטין, שהוא דק, ליתו לסילתא דאימיה, יביאו השליא שנולדה עמו, ולישרקיה עילויה, ויחליקנה על בשרו מקוטנא לאולמא, ויתחילו למשוך מהחלק הקצר שבשליא לצד הרחב, שכמו כן התינוק יתרחב ויגדל.

ואי התינוק הוא אלים, נפוח [לא מחמת

אותו, והרי יש לומר דדוקא התם היה אסור למולו משום שכבר מתו לה שני בנים, ובתרי זימני הוי חזקה?

ואם נאמר דאביי חולק וסובר דבתרי זימני לא הוי חזקה נחא. עיי"ש עוד.

6. בערוך הובאו פירושים נוספים: שאין יכול להשתין. או שאינו מוציא הבל מהאף.

7. בשפת אמת הקשה איך אביו למד מרבי נתן הבבלי שכל ילד שהוא ירוק או אדום לא מלים

אמרתני לה: המתניני לו עד שיפול בו דמו. והמתנינה לו, ומלה אותה וחייה, והיו קורין שמו נתן הבבלי על שמי.

מתניתין:

מרחיצין את הקטן, במים חמים, בין לפני המילה, ובין לאחר המילה. ומזלפין עליו מים חמים, ביד, אבל לא יזלף עליו בבלי.

רבי אלעזר בן עזריה אומר: מרחיצין את הקטן כדרכו ביום השלישי למילתו שחל להיות בשבת. שנאמר "ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים".

תינוק שהוא ספק אם הוא בן ט' חודשים או ח' חודשים⁽¹⁾. ואנדרוגינום, שיש לו סימני זכר ונקבה כאחד, אין מחללין עליו את השבת.

ורבי יהודה מתיר באנדרוגינום למולו בשבת.

גמרא:

והוינן בה: מאי טעמא תני "ביד אבל לא בבלי", והאמרת רישא מרחיצין, ומשמע אפילו כדרכו?

רב יהודה ורבה בר אבוח דאמרי תרוויהו מרחיצין דרישא לאו כדרכו הוא, אלא "ביצר" תני, וסיפא לפרושי דרישא: מרחיצין את הקטן בין לפני מילה בין לאחר מילה, כיצר מרחיצין אותו? מזלפין עליו ביד, אבל לא בבלי.

אמר רבא: והא "מרחיצין" קתני, ומשמע כדרכו.

אלא אמר רבא: הכי קתני: מרחיצין את הקטן, בין מלפני המילה, בין לאחר המילה. ביום הראשון, כדרכו. וביום השלישי שחל להיות בשבת, מזלפין עליו ביד, אבל לא בבלי.

רבי אלעזר בן עזריה אומר: מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת, שנאמר: "ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים". [וחולק על תנא קמא שאמר בשלישי מזלפין].

תניא כוותיה דרבא: מרחיצין הקטן בין לפני מילה ובין לאחר המילה, ביום ראשון כדרכו. וביום השלישי שחל להיות בשבת, מזלפין עליו ביד.

רבי אלעזר בן עזריה אומר: מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת. ואף על פי שאין ראייה לדבר, זכר לדבר יש. שנאמר "ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים".

וכשהן מזלפין, אין מזלפין לא בכופ, ולא בקערה, ולא בבלי, אלא ביד.

והך סיפא דתני שאין מזלפין אלא ביד, אתאן לתנא קמא, דהא לרבי אלעזר בן עזריה שרי אף כדרכו.

והוינן בה: מאי "אף על פי שאין ראייה לדבר", אמאי אין זו ראייה גמורה?

1. לא פירש ש"ספק" היינו שנולד בין השמשות?

1. עיין בתוס' רע"א שהקשה על רש"י מדוע